

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

© 2015 БРІК І. Є.

УДК 330.341:32

Брік І. Є. Державна політика стимулювання інноваційної активності малих підприємств в Україні

У статті наведено основи державної політики стимулювання інноваційної активності малого підприємництва. Узагальнено методи, важелі та інструменти державного впливу на інноваційну активність малих підприємств, на основі чого сформовано модель інноваційного розвитку економіки. Структура моделі інноваційного розвитку економіки включає методи: формування середовища, сприятливого до реалізації інвестиційно-інноваційних проектів; розвитку та інтеграції науково-дослідного та інноваційного секторів і підприємств; покращення ресурсного та інфраструктурного забезпечення. Для реалізації методів залучені такі важелі державного впливу: організаційні прямі та непрямі, фінансово-кредитні прямі та непрямі, а також інструменти впливу: удосконалення наявних та прийнятті нових нормативно-правових актів; покращення стратегічного планування; інвестування прогресивних структурних змін на системно-інноваційній основі; застосування високоефективної техніки і технологій виробництва, інформаційних систем; переважання відповідальності чиновників над їх корупційною вигодою. Досліджено засоби державного регулювання інновацій прямого і непрямого впливу, що включають: стратегії та програми розвитку підприємництва, державні замовлення та державні контракти, податки, податкові пільги, загальнодержавні та галузеві стандарти і норми, ліцензії.

Ключові слова: інновації, мале підприємництво, державна політика, методи.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 16.

Брік Іван Євгенійович – аспірант, кафедра економічної теорії, Національний університет «Києво-Могилянська академія» (вул. Сквороди, 2, Київ, 04655, Україна)

E-mail: zooroker@gmail.com

УДК 330.341:32

UDC 330.341:32

Брик И. Е. Государственная политика стимулирования инновационной активности малых предприятий в Украине

В статье приведены основы государственной политики стимулирования инновационной активности малого предпринимательства. Обобщены методы, рычаги и инструменты государственного воздействия на инновационную активность малых предприятий, на основе чего сформирована модель инновационного развития экономики. Структура модели инновационного развития экономики включает методы: формирование среды, способствующей реализации инвестиционно-инновационных проектов; развития и интеграции научно-исследовательского и инновационного секторов и предпринимателей; улучшение ресурсного и инфраструктурного обеспечения. Для реализации методов использованы такие рычаги государственного воздействия: организационные прямые и косвенные, финансово-кредитные прямые и косвенные, а также инструменты воздействия: совершенствование существующих и принятие новых нормативно-правовых актов; улучшение стратегического планирования; инвестирование прогрессивных структурных изменений на системно-инновационной основе; применение высокоэффективной техники и технологий производства, информационных систем; преобладание ответственности чиновников над их коррупционной выгодой. Исследованы средства государственного регулирования инноваций прямого и косвенного воздействия, которые включают: стратегии и программы развития предпринимательства, государственные заказы и государственные контракты, налоги, налоговые льготы, общегосударственные и отраслевые стандарты и нормы, лицензии.

Ключевые слова: инновации, малое предпринимательство, государственная политика, методы.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 16.

Брик Иван Евгеньевич – аспирант, кафедра экономической теории, Национальный университет «Києво-Могилянська академія» (вул. Сквороди, 2, Киев, 04655, Украина)

E-mail: zooroker@gmail.com

Brik I. Ye. State Policy of Stimulating Innovation Activities of Small Enterprises in Ukraine

This article discusses the fundamentals of State policy of stimulating innovation activities of small business. The methods, leverages and tools of the State influence on innovative activities of small enterprises have been summarized, on the basis of which a model of innovative development of economy has been built. Structure of the model of innovative development of economy includes the following methods: forming an environment, conducive to realization of investment and innovation projects; development and integration of both research and innovative sectors and entrepreneurs; improving the resource and infrastructure security. In order to implement the methods the following leverages of State influence are used: institutional direct and indirect methods, financial-credit direct and indirect methods, as well as the following tools of influence: improvement of existing and enactment of new regulatory legal acts; improved strategic planning; investing in the progressive structural changes on the system-innovation basis; applying high-performance technical equipment and production technologies, information systems; predominance of responsibility of officials over their corruptive benefits. The following instruments of State regulating innovations of the direct and indirect influence have been explored: strategies and programs for business development, public procurement and public contracts, taxes, tax credits, national and sectoral industry standards and regulations, licenses.

Key words: innovations, small business, State policy, methods.

Pic.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 16.

Brik Ivan Ye. – Postgraduate Student, Department of Economic Theory, National University of «Kyiv-Mohyla Academy» (vul. Skovorody, 2, 04655, Ukraine)

E-mail: zooroker@gmail.com

Стимулювання вироблення та впровадження інновацій на підприємствах України (шляхом створення нових технологій виробництва, інноваційної продукції та продукування нових ідей) – є важливим завданням реалізації державної інноваційної політики. Особливо складним, але продуктивним є впровадження інновацій на малих підприємствах, які є рушієм економічного зростання держави. У сучасних умовах існує

багато перешкод для ефективного реалізації державної політики стимулювання інноваційної активності малих підприємств, а саме: брак матеріальних стимулів для впровадження інновацій, недостатньо налагоджені зв'язки із науковим середовищем, довготривала окупність інвестиційних проектів.

Основи державної політики стимулювання інноваційної активності малих підприємств висвітлено у

низці нормативних і планових документів [6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14]. Досліджували ці питання і вітчизняні науковці: Варналій З. С. [1, 2], Васильців Т. Г. [2], Кобушко І. М. [4], Молдован О. О. [5], Сапун Л. В. [10], Скрипко Т. О. [11], Фащевська О. М. [15] та інші.

Метою статті є узагальнення основних методів та важелів реалізації державної політики стимулювання інноваційної активності малих підприємств в Україні.

Стимулювання розвитку підприємництва є одним з пріоритетів державної політики. Виклики на шляху створення моделі сталого інноваційного розвитку є значними, але альтернатив такому шляху фактично не існує. Державна політика розвинутих країн світу в інноваційно-інвестиційній сфері передбачає методи прямого та непрямого стимулювання.

Реалізація політики розвитку підприємництва та вибір інноваційної моделі розвитку економіки конкретизувались Постановою Верховної Ради України від 13.07.1999 р. № 916-XIV, якою була затверджена Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України, та цілим рядом законів України [13]. У даному напрямі прийняті і реалізуються закони України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [8], «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [7], «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців щодо спрощення реєстрації осіб як платників податків» [6], «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки» [9] тощо. Сучасна нормативно-правова база стосовно науково-технічної, інноваційної діяльності налічує близько 200 документів [2].

В аналітичній записці фахівців Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України З. С. Варналій, Т. Г. Васильців окреслили такі цільові орієнтири вдосконалення державної політики розвитку підприємництва:

- ✦ збільшення кількості діючих суб'єктів малого підприємництва, підвищення рівня ділової активності, стимулювання розвитку та поширення місцевих підприємницьких ініціатив;
- ✦ покращення ресурсного та матеріального-технічного забезпечення суб'єктів підприємництва та підвищення рівня ефективності їх фінансово-господарської діяльності;
- ✦ створення умов для активізації інтеграційних та кооперативних процесів між суб'єктами малого підприємництва та іншими секторами економіки; розвиток інституційного забезпечення суб'єктів підприємництва; посилення мотивації населення до підприємницької діяльності;
- ✦ дієва та агресивна протидія рейдерству і неправному захопленню майна, активів, власності;
- ✦ зниження транзакційних витрат суб'єктів комерційної господарської діяльності, формування дієвих умов для розвитку конкуренції [1].

Орієнтація на інноваційний розвиток знайшла своє відображення в Угоді про партнерство і співробіт-

ництво з Європейськими Співтовариством 14.06.1994 р. [14], яка набула чинності 01.03.1998 р., у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615/1998 [13]. Зокрема, магістральними напрямими збільшення обсягів та підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняного підприємницького сектора визначено [11]: формування сприятливого для цього середовища; покращення ресурсного та інфраструктурного забезпечення інвестиційно-інноваційної активності; наявність перспективних інвестиційних та інноваційних проектів; розвиток та інтеграцію суб'єктів науково-дослідного і інноваційного сектора, з одного боку, та представників підприємництва, з іншого. Більшість інновацій у сучасних ринкових умовах господарювання реалізуються саме підприємницькими структурами, що сприяє реалізації їх інноваційного потенціалу та зміцненню конкурентних позицій. Для більшості підприємств сьогоденні інновації стають об'єктивними умовами виживання.

Суть методів прямого регулювання полягає в тому, що держава бере на себе ініціативу у виборі пріоритетів науково-технічного розвитку, фінансування та стимулювання розроблення важливих національних інноваційних програм. До них відносять:

- ✦ державне інвестування, яке повинно мати цільовий, проблемноорієнтований характер та використовуватися для фінансової підтримки довгострокових і ризикованих досліджень у тих напрямках науково-технічної діяльності, які визначені державою як пріоритетні;
- ✦ бюджетне субсидювання державних науково-дослідних інститутів, дослідницьких центрів та окремих підприємств, які ведуть дослідження та розробки у найбільш важливих для суспільства галузях та напрямках;
- ✦ пільгове кредитування та надання державних гарантій по кредитах комерційних банків;
- ✦ надання держзамовлення на проведення досліджень та створення нових технологій.

Завданням непрямих методів є створення економічних і соціально-політичних умов, сприятливих для активізації інноваційних процесів. До них відносять: пільгове оподаткування, систему прискореної амортизації основного капіталу, створення системи венчурного фінансування, формування ефективної системи захисту прав на інтелектуальну власність, стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури [4, 15].

Інноваційна модель розвитку економіки являє собою поєднання інноваційних методів, важелів та інструментів, які спрямовані на вдосконалення інституційно-правового інструментарію політики активізації інноваційної діяльності малого підприємництва (рис. 1).

На підставі існуючих нормативних документів: Програми Державної підтримки розвитку малого бізнесу в Україні та Стратегії інноваційного розвитку [12] можна сформулювати дерево цілей національної стратегії активізації інноваційної активності малого бізнесу.

Головною метою програми інноваційного розвитку підприємництва є визначення, обґрунтування і

Рис. 1. Модель інноваційного розвитку економіки

Джерело: власна розробка автора.

створення механізмів реалізації нової державної інноваційно-інвестиційної політики стосовно здійснення узгоджених змін в усіх ланках національної інноваційної системи, спрямованих на кардинальне зростання її впливу на економічний і соціальний розвиток країни шляхом створення відповідних привабливих внутрішніх умов і підвищення стійкості вітчизняної економіки до тиску зовнішніх умов [12].

Базовою ланкою розвитку інноваційної активності малих підприємств є регіональні програми. Головними їх завданнями мають бути створення нормативних та організаційно-економічних засад розвитку малого та

середнього підприємництва, а також формування і запровадження механізмів підтримки, які б сприяли розвитку малого і середнього підприємництва [12]:

- ✦ максимальному поєднанню інтересів суб'єктів підприємницької діяльності з інтересами відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- ✦ використанню регіональних особливостей і географічного положення, природно-ресурсного потенціалу;
- ✦ стимулюванню підприємницької ініціативи за рахунок власних фінансових, майнових, трудових, інтелектуальних ресурсів регіону;

- ✦ забезпеченню продуктивної зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць, самозайнятості;
- ✦ наповненню державного і місцевих бюджетів (табл. 1).

До головних проблем, які стримують розвиток малого бізнесу, можна віднести недосконалість системи оподаткування, нестабільність бюджетного фінансування державної і регіональних програм підтримки бізнесу [16]. Уряд України усвідомлює необхідність зменшення податкового тягаря на підприємства та оптимізації податкового управління. Крім податкового режиму для підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, необхідно передбачати інші напрямки підтримки, зокрема, доступ підприємств до фінансових інструментів, удосконалення банківської системи та високий рівень підготовки фахівців [3, с. 62].

На підставі існуючих нормативних документів: Програми Державної підтримки розвитку малого бізнесу в Україні та Стратегії інноваційного розвитку [13] можна сформулювати дерево цілей національної стратегії активізації інноваційної активності малого бізнесу [3, с. 54].

На сьогоднішній день ефективність державної політики заохочення активізації підприємницької діяльності в Україні є невисокою. І про це свідчать дані щодо стану і динаміки розвитку сектора малого підприємництва [2]:

1. *Недостатня кількість малих підприємств.* Зокрема, кількість малих підприємств на 10 тис. населення то зменшується, то зростає і у 2013 р. становить – 82 од.

2. *Зменшення чисельності зайнятих на малих підприємствах та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності.* У 2013 р. на малих підприємствах працювало 2010,7 тис. осіб, що на 2,0% менше, ніж у попередньому періоді.

3. *Низький рівень фінансового результату від звичайної діяльності малих підприємств та зростання кількості збиткових підприємств, обмеженість їх інтелектуально-кадрового, матеріально-технічного та ресурсного забезпечення.* У 2013 р. малі підприємства зазнали збитку на загальну суму 9,3 млрд грн, а їх загальний негативний фінансовий результат становив –25057,9 млн грн.

ВИСНОВКИ

Для вдосконалення державної політики стимулювання інноваційної активності та малого підприємництва у сучасних умовах господарювання необхідним є застосування таких ефективних методів прямого регулювання:

- ✦ формування цільових дотацій на науково-дослідні розробки (практично у всіх розвинених країнах);
- ✦ полегшення оподаткування для підприємств, діючих в інноваційній сфері, у т. ч. виключення з оподаткування витрат на НДДКР;
- ✦ зниження державних мит для індивідуальних винахідників і надання їм податкових пільг, так і непрямих методів підтримки:
- ✦ створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого комерційного ризику;
- ✦ створення мережі фондів для реалізації інноваційних проектів силами МП;
- ✦ підтримка формування інкубаторів та технопарків;

Таблиця 1

Засоби державного регулювання інновацій прямого і непрямого впливу

№	Засоби	Прямі	Непрямі
<i>Існуючі засоби</i>			
1	Стратегії та програми розвитку підприємництва	Формування стратегій, програм інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівні для активізації інноваційної діяльності, спрямовані на реалізацію завдань досягнення сталого економічного й підприємницького розвитку	
2	Державні замовлення та державні контракти	Державне замовлення в науково-технічній сфері забезпечує економічно вигідні умови для участі наукових, дослідних і проектних організацій у розвитку фундаментальних досліджень, розробленні та освоєнні принципово нових технологій і видів продукції	
3	Податки	Податкове регулювання діяльності в межах України обмежуватиметься спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності	
4	Податкові пільги	Уведення спеціального (пільгового) режиму оподаткування. Пільги при реалізації інвестиційних проектів та розвитку окремих галузей. Пропонується: надати підприємству певний пільговий період для адаптації до нових вимог без призупинення господарської діяльності	
5	Загальнодержавні та галузеві норми і стандарти	Норми, положення і стандарти провадження діяльності у окремих галузях народного господарства	
6	Норми амортизації	Дозвіл на використання прискореної амортизації. Особливості амортизування капітальних вкладень	
7	Ліцензії	Ліцензування окремих видів діяльності	

Джерело: власна розробка автора.

- ✦ створення державних агенцій науково-консультативної підтримки інноваційним підприємницьким проектам. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Варналій З. С.** Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З. С. Варналій. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
- 2. Варналій З. С.** Щодо пріоритетних завдань удосконалення політики розвитку малого підприємництва в Україні. Аналітична записка / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/>
- 3.** Інноваційна політика: європейський досвід і рекомендації для України. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні» – Т. 3. – К. : Фенікс, 2011. – 76 с.
- 4. Кобушко І. М.** Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І. М. Кобушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_2/3_2.pdf
- 5. Молдован О. О.** Щодо удосконалення податкових інструментів підтримки малого підприємництва в Україні. Аналітична записка / О. О. Молдован [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1621/>
- 6.** Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців щодо спрощення реєстрації осіб як платників податків : Закон України від 05.09.2013 р. № 441-VII [чинний] // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 20-21. – С. 726.
- 7.** Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні : Закон України від 21.12.2000 р. № 2157-III [чинний] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 7. – С. 35.
- 8.** Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI [чинний] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 3. – С. 23.
- 9.** Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014 – 2024 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 641-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>
- 10. Сапун Л. В.** Проблеми формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Л. В. Сапун // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 1. – С. 212 – 218 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3145>
- 11. Скрипко Т. О.** Підвищення ефективності економіки за допомогою удосконалення інструментів державного регулювання інноваційної активності бізнесу / Т. О. Скрипко // Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання. – ТОВ «ДКС Центр». – 2014. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3105>
- 12.** Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>
- 13.** Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615/98>
- 14.** Угода про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариством 14.06.1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012
- 15. Фащевська О. М.** Сучасні методи державної політики стимулювання інноваційної діяльності у промисловості України / О. М. Фащевська // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету : Серія «Економічні науки». – 2009. – Вип. 22, Ч. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua662> <http://www.nbu.gov.ua/portal/>

soc_gum/znpchdtu/2009_22_1/articles/Zagal_pit_econom/8-Fashchevska.pdf

16. Прогресивні форми організації підприємницької діяльності. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroua.net/economics/documents/category-93/doc-90/>

REFERENCES

- Fashchevska, O. M. "Suchasni metody derzhavnoi polityky stymuliuvannya innovatsiinoi diialnosti u promyslovosti Ukrainy" [Modern methods of public policy to stimulate innovation in industry of Ukraine]. <http://ena.lp.edu.ua662/>; http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2009_22_1/articles/Zagal_pit_econom/8-Fashchevska.pdf
- Innovatsiina polityka: ievropeyskiy dosvid i rekomendatsii dla Ukrainy. Proekt YeS «Vdoskonalennia stratehii, polityky ta rehulivannia innovatsii v Ukraini»* [Innovation policy: European experience and recommendations for Ukraine. EU Project "Improvement Strategies, Policies and Regulation in Ukraine"]. Kyiv: Feniks, 2011.
- Kobushko, I. M. "Shliakhy pokrashchennia finansuvannia innovatsiinoho rozvytku v Ukraini z vykorystanniam mizhnarodnoho dosvidu" [Ways to improve the financing of innovation development in Ukraine using international experience]. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_2/3_2.pdf [Legal Act of Ukraine] (2013). [Legal Act of Ukraine] (2000). [Legal Act of Ukraine] (2012). [Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>
- Moldovan, O. O. "Shchodo udoskonalennia podatkovykh instrumentiv pidtrymky maloho pidpriemnytstva v Ukraini. Analitichna zapyska" [On improvement of tax instruments to support small business in Ukraine. Policy Brief]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1621/>
- "Prohresyvni formy orhanizatsii pidpriemnytsoi diialnosti. Derzhavna pidtrymka rozvytku maloho biznesu v Ukraini" [Progressive form of business ownership. State support for small business development in Ukraine]. <http://agroua.net/economics/documents/category-93/doc-90>
- Sapun, L. V. "Problemy formuvannia innovatsiinoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy" [Problems of innovative economic development of Ukraine]. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3145>
- Skrypko, T. O. "Pidvyshchennia efektyvnosti ekonomiky za dopomohoiu udoskonalennia instrumentiv derzhavnoho rehulivannia innovatsiinoi aktyvnosti biznesu" [Improved economy through the improvement of public regulation of innovative activity of the business]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3105>
- "Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010 – 2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv" [The strategy of innovative development of Ukraine for 2010 - 2020 years in conditions of globalization challenges]. <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>
- "Stratehiia intehratsii Ukrainy do Ievropeiskoho Soiuzu" [Strategy of Ukraine's integration into the European Union]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615/98>
- "Uhoda pro partnerstvo i spivrobotnytstvo z Ievropeiskymy Spivtovarystvom" [The Partnership and Cooperation Agreement with the European Community]. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012
- Varnalii, Z. S. *Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety* [State Regional Policy of Ukraine: features and strategic priorities]. Kyiv: NISD, 2007.
- Varnalii, Z. S., and Vasylytsiv, T. H. "Shchodo priorytetnykh zavdan udoskonalennia polityky rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. Analitichna zapyska" [As to the policy priorities of improving small business development in Ukraine. Policy Brief]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/>